

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
за први разред основне школе

1. Радионица: ПРВИ СУСПРЕТ РОДИТЕЉА, УЧЕНИКА И ВОДИТЕЉА

Овај сценарио је само предлог водитељу, он може да га осмисли по свом избору; битно је само да деца и родитељи имају могућност да размене своје утиске, очекивања, потребу у вези са поласком детета у школу, и да родитељи стекну увид у то што ће се и како радити на часовима Грађанског васпитања.

Водитељ настоји да деца и родитељи седе тако да могу да виде једни друге (једни наспрам других). Пошто их поздрави, и упути укратко у основне карактеристике приступа (да је битно да учење буде пријатно искуство, да се одвија кроз игру, а да се баве важним стварима, да ће да сазнају о себи и другима итд.).

- **Круг:** тражи да прво родитељи, па деца кажу своје име и једну ствар коју воле код себе. (Ако се устежу коментарише како је важно да будемо свесни својих квалитета, и да можемо слободно да говоримо о томе.) Размена у круг.
- **Круг:** тражи да се родитељи сете како им је било кад су пошли у школу, чега се сећају што им је било пријатно, шта им није билопријатно? Пошто родитељи размене своја искуства, водитељ тражи о да деце да кажу шта је њима у школи пријатно, а шта није?
- **Предлози:** Тражи да деца предложе шта може да се уради, да би им било пријатније у школи. (Говори ко хоће).
- **Излагање водитеља о ГВ.**
- **Питања.** Водитељ даје могућност родитељима и деци да питају шта их интересује у вези са ГВ. ,
- **Игрица за крај. Растезање.** Нека сви стану тако да имају довољно простора око себе за подизање и спуштање руку. Водитељ онда тражи да врховима прстију додирују прсте на ногама (или докле ко може да се савије). Почне да одбројава од 1 до 10, а учесници треба да подижу лагано руке, тако да на 10 буду подигнуте изнад главе, и да запамте у ком су им положају биле руке код сваког броја. Водитељ онда, без реда, говори поједине бројеве од 1 до10, а ученици треба да ставе руке у ту позицију.

2. Радионица: УПОЗНАВАЊЕ УЧЕНИКА СА САДРЖАЈЕМ ПРЕДМЕТА И НАЧИНОМ РАДА

1. Представљање покретом. Деца стоје у кругу и водитељ тражи да свако од њих, кад на њега дође ред, уђе у круг изговарајући своје име и изводити покрет који жели. (Може да ускочи, или да игра као балерина, или да скакуће на једној нози итд.) Потом цела група понавља показани покрет.

2. Размена у круг. Шта су ново научили ових дана? (Водитељ их подсећа да то не мора бити везано за школу, може да буде нова игра, или како се прави неко јело, или нешто из ТВ програма и сл.)

3. Водитељ упознаје ученике са садржајем и начином рада у оквиру ГВ, и са правилима радионице. Даје могућност деци да питају шта их интересује.

4. Размена у круг. Чему су се слатко насмејали у школи, или код куће, или у друштву вршњака?

5. Игрица за крај. Растезање: нека сви стану тако да имају добољно простора око себе за подизање и спуштање руку, овог пута у страну. Водитељ онда тражи да сви стану тако да су им руке приљубљене

уз тело. И одбројава од 1 до 10, а учесници треба да подижу лагано руке у страну (праве лук), тако да на 10 буду подигнуте изнад главе, и да запамте у ком су им положају биле руке код сваког броја. Водитељ онда, без реда, говори поједине бројеве од 1 до 10, а учесници треба да ставе руке у ту позицију.

3. Радионица: СВЕСТ О СЕБИ (1)

1. Круг имена: "Пљесните рукама и кажите своје име, један по једану круг."
2. Круг: "Да ли вам се свиђа ваше име? Пљесните рукана по коленима ако вам се свиђа, одмахните прстом, ако вам се не свиђа."
3. Круг: "Кад бисте могли сами себи да будете кум, које бисте име за себе изабрали? Како бисте волели да се зовете. Зашто?"
4. "Кажите шта волите да радите, у чему уживате?" ("Ја волим да...")
5. "Нацртајте себе на овом папиру (А4), направите свој аутопортрет. Нацртајте тако да се зна да сте то баш ви." Кад сви заврше цртање фигуре, рећи: "А сад у обличићу прикажите своје расположење бојама, онако како желите, како се осећате данас. " (Подсетити их како то изгледа у стриповима - облачић изнад главе јунака, где је уписано шта он мисли.) "Нађите боју која најбоље показује шта осећате. Ако вам се расположење мењало од јутрос, прикажите то у више боја."
6. Размена у круг: "Покажите и опишите шта сте нацртали." Похвалите свако дете, али не квалитет цртежа, него у смислу садржаја: "Туј се стварно види шта је теби важно... Како су вам сви цртежи различити и лепо на свој начин."

ЦИЉ свих ових активности:

- да постану свесни себе, својих особености, међусобних разлика, али и сличности;
- да се подстакне имагинација и
- да се подстакне размена.

4. Радионица: СВЕСТ О СЕБИ (2)

1. Игра преображаја. "Размисли: да си животиња, која би животиња волео да будеш?" Пауза да размисле. "Зашто? Шта је то што ти се свиђа код ње?" Пауза. Размена у круг: "Волео бих да будем Х, зато што:..."

2. "Кажите шта умете лепо да радите, а да сте ви сами задовољни како то радите?" (Нпр. да прича вицеве, да игра фудбал итд. Оно што дете само цени код себе). Размена у круг/

3. "Шта код себе волите?" Размена у круг: "Ја волим што сам..."

4. "Направи свој беџ или свој лични грб, тако да садржи име и оно што је карактеристично за тебе, неки твој особени знак, цртеж, облик по твом избору." (Охрабрити их да користе боје и сав доступан материјал на свој начин, да нађу свој облик, величину, боје беџа, свој симбол.)

5. Треба да ставе беџеве. Користите селотејп или шпенадле.

6. "Прошетај беџ на твој начин, обиђи све у групи. Разгледајте беџеве."

ЦИЉ свих ових активности:

- да деца постану свесна себе, својих особености, међусобних разлика, али и сличности;

- да се подстакне имагинација и

- да се подстакне размена.

5. Радионица: ВРЕМЕПЛОВ (ЛИЧНИ КОНТИНУИТЕТ)

1. Круг имена: први каже своје име-тихо, други гласно, па следећи тихо итд.

2. "А сад ћемо ми да правимо стрип: Идемо у времеплов." (Објаснити да је то специјална машина, која може да лети кроз време.) "Припремите се за замишљено путовање. Затворите очи. Путујемо времепловом и замишљамо да снимамо. Идемо уназад, у прошло време: Сетите се нечег што вам се десило од Нове године до сада. Сетите се шта сте доживели, шта је било лепо, шта није било лепо, кад сте били посебно весели, кад сте плакали. Треба да направите неколико слика. на сличицама треба да буду и они који су били са вама тада." (После 2 мин.) "Отворитеочи!"

3. "Направите свој стрип: сад нацртајте овде (папир А-4) у неколико сличица, као да правите стрип, ваше доживљаје. На пример: на првој сличици може да буде дочек Нове годике. Нацртајте то и ко је све био са вама, где сте били? Следећа сличица треба да приказује нешто друго што вам се десило, на пример кад сте плакали. На следећој нацртајте нешто друго, нешто лепо што вам се десило." (Показати им како да праве стрип догађања, да одвајају уздужном линијом сваку сличицу). Кад заврше цртање: "А сад ставите црвени кружић на сличице из тог стрипа где сте били весели. Плави кружић ставите на сличице на којима сте били тужни (ако их има у вашем стрипу)." Размена у круг: показује свако свој цртеж, и прича шта има у стрипу.

4. КОМЕНТАР ВОДИТЕЉА: "Свима нам се деси понекад да заборавимо све оно што је било лепо. Хајде сад да се подсетимо како је то било кад смо били радосни. На мој знак сви који седе са ове стране ће да устану и да се наместе у позу радости." (Одредити од ког до ког детета). "Треба и лице и тело да показују радост. Останите тако док не плеснем рукама опет. Али не треба да се мрдате, него као на слици, да останете мирни у тој пози." (Показати залеђену позу.) "Ми остали смо гледаоци. После ће и гледаоци да се намештају." (Оставити децу у залеђеном положају 10 -15 секунди, па променити улоге.)

5. Вежба поверења." Хајде сад мало да се раздрмамо. Пошто смо дуго седели, треба нам мало кретања. Али да би било занимљивије урадићемо то овако: поделићемо се у парове. Један члан пара ће да затвори очи, а други ће да га ухвати за руку и да га води по просторији, куда хоће и на начин на који жели, али без речи. Трудите се да ономе кога водите буде пријатно да се не судари са другим, да не удари о нешто. И да се све одвија у тишини, биће занимљивије. После извесног времена (3 минута) на мој знак, променићете улоге." Напомена: ако питају како да воде без речи, одговорити: "Тако, смисли како да све кажеш само руком: скрени, стој итд". Размена у групи: како су се осећали у једној и другој улози. Шта им је било пријатније? Сви седну у круг и причају знају ли где су били, куда су шетали, и да ли су имали поверења у свог друга, док их је он водио.

ЦИЉ свих ових активности:

- да постану свесни особености и сличности;
- да се види које су им важне тачке у животу пријатне и непријатне;
- да се активирају пријатне успомене и
- да се подстакну позитивна осећања, позитиван став према себи и другима.

6. Радионица: МОЈЕ МЕСТО ЗА ОПУШТАЊЕ

1. Игра ходања по замишљеном тлу. "Ходамо као да идемо кроз воду, као да је под лепљив, скачемо с камена на камен, идемо кроз снег, шуњамо се кроз шуму, идемо кроз пустињу, шљапкамо по барицама..."

2. Вежба опуштања и вођење фантазије. "А сад, пошто смо се уморили од ходања да прилегнемо, али нећемо да спавамо него да шетамо у машти." Пре почетка вежбе укратк ообјаснити:

- да држе затворене очи,

- да ће радити вежбу опуштања и замишљања. Сви нађу удобан положај и затворе очи. Водитељ говори:

(УПУТСТВО треба говорити полако, са много пауза, да би им се дала прилика да искусе оно што им се говори.)

3."Дишите равномерно, опустите руке и ноге, осетите како вам је глава опуштена, и врат, полако. Испробајте мало, како вам је најудобније. Затворите очи. Ја ћу вас сад водити на замишљено путовање. Сада неколико пута удахните врло дубоко. Добро. Очи су вам затворене и док вам ја говорим, ви ћете замишљати да идете на једно лепо, ваше место. ПАУЗА па ВОЂЕНА ФАНТАЗИЈА.

4."Замислите да сте у природи. Крећете се полако по меком, пријатно топлом тлу. Одаберите свој начин кретања, било да је то шетање, трчање, ваљање.... Онако како вам се свиђа." ПАУЗА."Идете на неко место, где знате да ћете се осећати лепо. Може то да буде неко место из сна или неко место где сте већ били. Полако крећемо тамо. Осетите звуке, све оне које волите. Може то да буде шум ветра, кише, певањс птица, жубор воде... Оно што вам прија." ПАУЗА."Осетите боје и светлост. Боје су пријатне, осећате како вас опуштају. Ви се крећете и осећате лагани ветрић, како додирује ваше лице, руке, цело ваше тело као да вас милује. А онда осетите друге додире. Може то бити киша, снег, сунце... Оно што вам прија." ПАУЗА а сада осетите мирисе. Мирис тла, мирисе биља. као да вас ти пријатни мириси милују. Удахните лагано и дубоко и осетите како сте опуштени." ПАУЗА."И даље се крећете кроз вашу природу, крећете се лагано опуштено и осећате како је то све пријатно." ПАУЗА. "Дошли сте полако на ваше место за опуштање. Све што вас чини смиреним и задовољним створиће се ту око вас, чим то пожелите." ПАУЗА."Додајте ту све што вам годи. Ту сте заштићени и опуштени, то је ваше место за опуштање." ПАУЗА."Погледајте шта је све ту? Где је то? Кога има ту? Има ли људи које познајете? Има ли животиња? Или нема никога? Како се осећате на том месту? Запамтите све боје, светлост, обликс, звуке, додире, мирисе." ПАУЗА.

5."Сада се полако припремите за повратак. Крените лагано. Када пожелите отворите очи и поново сте у овој соби. Ако неко жели да устане, да се протегне пека то учини." (Све скупа релаксација и вођсна фантазија око 10 мин.)

(Напомена: ако неко прекине пре краја, насмешити му се и невербално га подржати. Нека ради шта хоће, али-да ћути.)

6."Сада бих желела да нацртате своје место за опуштање. Прикажите линијама, облицима и бојама где сте били, како сте се осећали, шта сте видели и доживели. Пренесите свој доживљај на папир. Није важно како цртате, важно је да то вама нешто значи." Пошто заврше цртање:" Дајте назив том месту." (Дати подсткцај да нађу свој назив месту на коме су се осећали пријатно: на пример "Анина плажа или Петрова ливада".) Размена у круг: шта им је њихово место за опуштање? Где су били? Како су се осећали? Када су били најопуштенији? Шта је то што делује на њих да се тако осећају? Како се зове цртеж и зашто тако?

7.ЗАВРШНИЦА. Вежба поверења. Поделе се у тројке: двоје се окрену лицем ка оном у средини; тај се опусти, а ови га љуљају (благо га одгуркују, у висини рамена).

Почињу тако што стоје близу (да је осцилација љуљања мала), па са порастом уживања и сигурности, повећавају дистанцу (али опет у зони пријатности и безбедног њихања). Овај део треба да траје 5-6 мин.

ЦИЉ свих ових активности:

- да науче како да се опуштају;
- да се подстакне имагинација, да створе своје место за мир и
- да се подстакне размена и узајамно поверење.

7. Радионица: МОЈЕ БРИГЕ (ШТА МЕ БРИНЕ)

1. Круг имена. Једно дете устане, направити неки гест и каже своје име, нпр.: "Марина и рашири руке или скочи на једној нози." Сви остали потом устану и понове за њом њен гест. Затим следеће дете и опет сви понављају, и тако редом.

2. Мој круг брига. Припремити унапред А-4 са кругом. На њему цртају у кругу оно што их највише брине, што им је проблем о коме мисле. Размена у круг: Какви су им утисци у вези са овим: "Да ли је било тешко да цртате? Шта вам је било тешко? Шта вам је највећа брига?"

3. А сад: "Шта можемо да урадимо са бригаама да нас не муче? Како сам себи можеш да улепшаш дан? Шта можеш да урадиш да ти буде лепо?" Размена у круг.

4. "А шта да урадимо са бригаама које трају више дана? Можемо да створимо помагача који ће то да среди. Сад се сигурно питате како? Ево, овако: Затворите очи, опустите се, и замислите биће или ствар који ће вам помоћи да поништите, почистите, обришете из главе оно што вас брине. Може то бити неко биће из бајке, или нека чаробна гумаца или нешто што ће ваша машта да смисли." (Подстаћи их да траже што духовитија |и креативнија решења, њихова лична). "Сваки пут кад вам се јави та брига треба само да укључите помагача сами смислите како. Дајте машти на вољу." Размена у круг. Шта су смислили? Како се њихов изум укључује?

5." Урадићемо неке вежбе да се размрдамо мало:

1. Бежба. Врти главом лагано с десна улево, назад, удесно, напред, па све то понови на Другу страну, затворених очију. Замишљај да ти је глава лака, као балон. Понови то отворених очију; пусти да ти поглед лута како се глава помера, не усмеравај поглед.

2. Бежба. Скини ми се с леђа. Станите размакнутих ногу, опуштених колена, стопала овако (паралелно). Руке нека вам лабаво висе поред тела. Дишите уједначено и олабавите браду. Подигните лактове у висину рамена, раширите тако подигнуте руке и затим их нагло силовито забаците уназад узвикујући "Скини ми се с леђа!" Поновите ову вежбу неколико пута, дајући гласом израз свом расположењу." (Водитељ демонстрира.)

ЗАВРШНИЦА: масирање врата и леђа укруг (свако оном испред себе).

ЦИЉ свих ових активности:

- да се подстакне проактиван став;
- да се подстакне имагинација и креативност и
- да науче технику ослобађања од тензије.

8. Радионица: ИЗРАЖАВАЊЕ ОСЕЋАЊА

1. Кретање кроз простор. Сви стоје у кругу. Водитељ им каже: "На мој знак крећете у шетњу по соби. Замислите сад куда ћете, замислите да сте уморни. Како бисте ходали да сте уморни. Ево, крените: уморно (30 сек), а сад љутито (30 сек), уплашено (30 сек), тужно (30 сек), а сад блесаво, шашакасто (30 сек), весело (30 сек)."

(Напомена водитељу: обратити пажњу на невербалне знаке узнемирености, ако се дете држи укочено док се креће кроз простор, ако има стиснуте шаке, ако се чешка, трља тело, грицка или сиса прст.)

Седају у круг:

2. Говор тела: "Шта нам тело ради кад смо уморни? Како ваше тело каже да је уморно? Покажите то сви на мој знак. А сад само руке нека покажу да су уморне. А сад само ноге нека покажу да су уморне.

А сад покажите гласом да сте уморни." Поновити питања за ситуације када смо љутити, уплашени, тужни, радосни.

3. Круг осећања: "Покушајте сада да замислите да се сва ваша осећања, која сте имали у протеклих неколико дана, налазе у једном кругу. Колики простор, коју боју, и које место би свако осећање имало у том кругу? Колика је и какве је боје ваша радост, страх, туга, бес, љубав, љубомора? Шта се од тога налази у кругу? Нацртајте то на папиру. Употребите другу боју за свако осећање." Размена о томе: шта имају у кругу осећања?

4. "Како се тај ваш круг унутра окреће? Како се мењају осећања: нагло, брзо или полако. Нпр. час весео, час тужан или весео, па мање весео, још мање весео, па тужан..." Размена о томе: причају о томе како им се мења расположење и од чега то зависи.

5. "Покажите само лицем како се сад осећате."

ЦИЉ свих ових активности да се подстакне опажање и изражавање осећања.

9. радионица КОМУНИКАЦИЈА ОСЕЋАЊА

1. Вежбе у пару. Огледало осећања: поделе се у групе А и Б. На знак водитеља члан групе А настоји да мења израз лица изражавајући различита осећања, а Б да га имитира у истом тренутку, као да је његов одраз у огледалу. После 2-3 минута водитељ даје знак да промене улоге. Напомена: не користе руке ни било шта, осим лица! Размена о томе: како им је било у једној и другој улози? Шта им се свидело, а шта није? Шта је теже? КОМЕНТАР/То је добра гимнастика за лице, а тиме постајемо и свесни колико мишића учествује у изражавању наших осећања, колико различитих израза може да направи наше лице, и које је то богатство."

2. Комуникација леђима. Чланови пара седе тако да су окренути леђима један другом; леђа им се додирују целом површином (водитељ демонстрира). На знак водитеља, А треба да саопшти леђима своје осећање Б-у, а кад заврши каже "Готово", а Б треба да погоди које је то осећање. Понуди се да то буде једна од ова 4 осећања. РАДОСТ, ТУГА, БЕС, СТРАХ. А треба да одабере шта ће и како ће леђима то да покаже. Кад заврше један круг, обрћу улоге. Игра траје бар 4 круга за сваког члана пара. Размена у круг: Да ли су успевали да препознају осећања? Како су се осећали док су то радили?

3. Игра погађања осећања. Једно дете замисли нешто што му се десило и глуми, показује изразом лица и покретима одређено осећање. Остали погађају о ком се осећању ради. Ко погоди добија улогу глумца.

4. Вежбе поверења у пару. Клацкалица - ухвате се за зглобове руку, чучну и устају заједно, истовремено. Понове неколико пута, водитељ обилази и помаже где треба.

10. Радионица: КОМУНИКАЦИЈА И НЕСПОРАЗУМИ (1)

1. Круг имена:" Кажи своје име на необичан начин, као што то до сада никад ниси урадио." (Подстаћи их да нађу своје решење, а ако не иде дати пример, нпр. Н а а а д а и сл.)

2. Разлике у гледању као извор неспоразума. Поделе се у две групе. (Водитељ одреди: ови у један ћошак собе, други у други.) Битно је да буду довољно удаљени да не могу да виде цртеж намењен другој групи.

Једној групи се покаже цртеж вазе: разгледају сви кратко.(Пустити да цртеж кружи од једно до другог, да сви лепо виде) Другој групи се покаже цртеж профила: разгледају сви кратко. (Пустити да цртеж кружи од једног

до другог, да сви лепо виде). Водитељ склони цртеже. Седну у круг и водитељ им на неколико секунди, свакоме понаособ покаже двоструку слику ваза/профили.

(Обиђе круг и сваком на кратко покаже) Размена у

круг: шта су видели на последњем цртежу? (Свако каже шта је видео.) Потом се двострука слика стави у средиште круга да је сви виде. Размена у групи: суочавање различитих виђења. Зашто је дошло до таквих разлика?

КОМЕНТАР:"Некад нам је тешко да се разумемо, јер не видимо ствари на исти начин."

3. Ланчана пантомима: једно дете замисли неку активност и покаже је пантомимом (нпр. мазање путера на хлеб), друго покушава да погоди шта је то и наставља радњу (нпр. узима шољу), трећи погађа па

наставља радњу (сипа млеко у шољу) итд. без речи и договарања, само

пантомимом. Нико не поправља погрешно препознавање другог, тек кад се сви изређају, прича се о томе шта је било одиграно. Размена у круг: Шта

су замислили и шта је испало на крају. Зашто не успевамо да се увек разумемо добро?

4. Абла - бабла у паровима: разговор немуштим језиком потпуно опуштених вилица и мишића лица (вежба за разгаљивање).

ЦИЉ свих ових активности је:

- да се открију неспоразуми у комуникацији;
- да се поставе стављање на тачку гледишта другог, и
- да се поставе невербална комуникација.

11. Радионица: КОМУНИКАЦИЈА И НЕСПОРАЗУМИ(2)

1. Круг имена;"Кажи своје име овако: Мира - Ми-пи-ра-па."

2. Цртање по налогу: Ради се у паровима, деца у пару су леђима окренута једна другом, али седе довољно близу да чују једно друго. Један члан пара добије једноставан цртеж, и треба да упути другог да то нацрта, али без помињања имена онога што је нацртано: нпр. ако је цртеж колица састављен од два круга и правоугаоника, не сме да каже то су колица. Или ако је то шема лица - круг са две тачке и две линије - не сме да помене да је то лице. Кад упореде модел и нацртано, обрћу улоге. (Оном који даје налог даје се нови цртеж).

3. Размена у групи: Уочавање разлика између оригинала и копије. Зашто је дошло до таквих разлика? Да ли је било тешко да се нацрта тачно. Зашто?

(Напомена водитељу: циљ је сагледавање ствари са различите тачке гледишта и тешкоће да се прича некоме ко не види исто што и ти, а не да направе савршену копију оригинала.)

4. Игрица: прави кућу, руши кућу, мењај кућу. Деца се поделе у тројке. Двоје стоје једно наспрам другог, подигну руке увис тако да им се прсјги додирују - да праве кров куће. Треће дете стоји између њих - он је станар у кући. Кад водитељ каже "Прави кућу!" деца која праве кућу се раздвајају и траже новог партнера за прављење куће. Станари остају ту где јесу. Кад водитељ каже "Руши кућу!" сви мењају места и улоге - станари могу да постану куће, а куће станари. То раде брзо без вербалног договарања. Ако број деце у групи није дељив са три, водитељ може да дозволи да неке куће имају дупле зидове, или два станара. Циљ је да се деца забаве, крећу, али и да вежбају да пажљиво слушају упутство.

ЦИЉ -да се открију неспоразуми у комуникацији;

да се подстакне стављање на тачку гледишта другог у комуникацији, и

- да се подстакне експлицитност у вербалној комуникацији.

12. Радионица: НЕСПОРАЗУМИ СА РОДИТЕЉИМА

1. Игра ДА - НЕ. Поређају се у два реда, једни наспрам других. Једни имају задатак да говоре стално "НЕ" и да наведу другог да каже то исто; други говори стално "ДА" и покушава да наведе другог да каже то исто. Могу да користе разне невербалне трикове, стратегије убеђивања.

Размена у круг: да ли су успели и како да наведу свог парњака да промени исказ?

КОМЕНТАР: "Некад нам је тешко да се разумемо, јер нећемо да прихватимо оно у шта нас други убеђују (као у игри ДА - НЕ)."

2. Искуство са родитељима: "Шта ради твоја мама кад ти кажеш "НЕЋУ!" А шта ради твој тата кад кажеш "НЕЋУ?" Размена у круг.

3. "Шта је то што твоји родитељи траже, а ти обично кажеш или помислиш у себи "Нећу"? Шта мислиш, шта они желе кад они то траже од тебе?" Размена у круг.

4. "Како да се родитељи и деца боље слажу?" (Пустити њих да дају предлоге; упутити их да "НЕЋУ" могу да кажу другачије, али не да се одрерлу својих потреба. Нпр. "Мени то не прија.") Размена у круг.

5. Ланац покрета: водитељ почиње - преноси оном до себе, другр оном до себе итд. "Правилно је да увек гледаш и примаш поруку само од оног до себе, без обзира шта други радили." Водитељ повремено мен»а дужину трајања круга:

1. круг: пуцкање прстима,

2. круг: плескање по бутинама,

3. круг: лупање ногама, плус плескање по бутинама,

4. круг: лупање ногама (трупкање),

5. круг: замрзавање (стоје укочено).

ЦИЉ

- да се открију неспоразуми у комуникацији;
- да се подстакне стављање на тачку гледишта другог, и
- да се подсакне вербална комуникација.

13. Радионица. УВРЕДЉИВИ НАДИМЦИ

1. Водитељ чита стих:

"Деца воле смешне речи
као што су попадаћи
Као што су сумарени,
Као што су, као што су..." Д. Радовић

Разговор: "Које су то још смешне речи које ви волите?" Пустити децу да слободно асоцирају.

Коментар водитеља: "Има и неких речи које се нама могу учинити смешним, али оне заправо могу да повредe неког другог, надимци ка пример. Које надимке ви не волите или мислите да могу да буду увредљиви за ваше другове и другарице?"

Увредљиви надимци. Задатак за децу: деца говоре надимке, а водитељ их исписује на табли. Ако су деца овладала писањем, могу да исписују надимке на цедуљицама. Водитељ онда покупи цедуљице и чита једну по једну или чита са табле, и пита децу: "Како се осећа дете кога овако зову (нпр. "Дебели", "Ђора" итд.) Зашто се он тако осећа, шта жели?" Навести децу да замисле да се то њима дешава и да пробају да замисле како би се осећали, и зашто? (Имају потребу да их другови цене, да их прихвате итд.)

Разговор: "Зашто деца дају надимке другима? Како бисте могли да се шалите, а да нико не буде повређен?"

Коментар водитеља: "Кад вам падне на памет неки надимак, важно је да проверите са другом или другарицом како се осећа кад чује тај надимак. И уколико видите да то њему или њој не прија, да га не зовете тако."

3. Надимак по жељи. Задатак за децу: "Који бисте надимак волели да имате? Зашто баш тај?"

Размена. Деца коментаришу надимке, говоре шта им се у вези са тим допада, зашто су то одабрали?

4. Завршна игра: трчи мит. Деца стоје у кругу. Водитељ им каже да замисле како миш трчи у круг с лева на десно, и да треба да га пропусте да прође кад стигне до њих, тако што ће прво да подигну леву па десну ногу. Игра се понавља, али се ритам подизања ногу убрзава сваки пут.

ЦИЉ активности:

-да деца схвате да надимци могу да повредe, и -да науче да је важно да воде рачуна о осећањима и потребама других, да се играју тако да нико тиме не буде повређен.

14. Радионица: ТУЖАКАЊЕ

1.Тужакање у разреду. Задатак за децу: игра улога. Деца се поделе у групе од по 5, четворо су ученици а један је учитељ. Свака група треба да припреми представу за остале, у којој ученици тужакају једни друге учитељу, а учитељ покушава да их смири на било који начин.

Разговор: После сваке представе водитељ пита: како се осећао, и шта је желео онај који тужи, тужени и учитељ?

Коментар водитеља:"Тужакање не помаже да се промени оно што вам смета, само доприноси томе да се сви осећамо незадовољно. Учитељ је незадовољан зато што жели да види другарство и слагање међу ученицима, а кад има неслагања да то умеју сами да реше."

Размена:" Како бисте таква неслагања могли сами да решите?"

Игра улога (у малим групама, истим као у првој игри).

"Пробајте да кажете другу или другарици шта вам смета и како се осећате кад ради то што вам смета? Пробајте да разумете зашто тр он или она ради. Питајте: како се он или она осећа и шта жели? Можете ли да нађете решење тако да сви будете задовољни?"

Размена: Да ли су успели да нађу решење?

2.Листа понашања која им сметају. Задатак за децу:"Хајде сад да пробамо да направимо листу понашања која вам сметају. Сетите се шта вама смета у понашању ваших другова и другарица."

Размена: деца говоре, а водитељ пише на табли.

3.Знак осећања. Задатак за децу - цртање: "Можете да направите неки знак, који ће вас подсећати да кажете како се осећате ономе ко се понаша на начин који вам смета. Сислите сами како ће тај знак да изгледа, шта ће све на њему да буде нацртано. Треба да се види да је то ваш знак." Цртају.

Размена о цртежима: "Покажите и опишите шта се нацртали."

ЦИЉ активности:

- да деца покушају да препознају сопствена и осећања других, и
- да преузму одговорност за решавање вршњачких неспоразума и сукоба.

15. Радионица: САРАДЊА (1)

1. Игра са лоптицом (или гужвицом од папира). Седе у кругу- Бацају лопту једно другоме, али пре него што је баце изговоре име онога коме ће је бацити. После се може уместо имена казати боја косе, боја очију. (Нпр. "Сањи: црне очи.")

2. Заједнички цртеж без договарања. Деца се поделе у групе од по четворо. Задатак им је да направе заједнички цртеж, али не смеју унапред да се договарају шта ће цртати, а ни у току цртања не смеју разговарати. Сви почињу у исто време на својим папирима А-4 формата. Цртају оно што желе, али не смеју да гледају шта чланови њихове групе раде. По завршеном цртању чланови групе ређају 4 цртежа, како се договоре, и треба да смисле причу која ће да их повеже у једну целину. Такође је потребно и да дају име тој целини (причи).

3. Представљање цртежа: представник сваке групе покаже заједнички цртеж и исприча причу која их повезује. Уочити шта се појављује као тема на овим појединачним цртежима. причу? Размена у групи: да ли им је било тешко да се договоре како ће да поређају цртеже и да смисле причу.

4. Завршница: Туширање лепим порукама. Поређају се у два реда једни наспрам других, као шпалир. С једног краја креће један, кроз шпалир, а сви му, како наилази упућују осмех, неку лепу, личну поруку или га помазе. Када прсфе кроз шпалир, стане на крај и онда креће други, с почетка шпалира. И тако један по један, док се сви не изређају. (Траје 5 минута.)

ЦИЉ свих ових активности је:

- да се подстакне сарадња;
- да се подстакне невербална комуникација, и
- да се подстакне машта.

16. Радионица: САРАДЊА (2)

1. Круг имена: "Ја сам Мира и волим..." Следће дете понови: "Мира воли..., а ја сам Дејан и волим..." и тако редом. Свако понавља исказ претходног у кругу.

2. Дајем и добијам: деца се поделе у групе од по 5. Свако дете добије једноставан цртеж - контуру животиње, куће, цвета, предмета. Битно је да свако дете у групи има различит цртеж. Дупликате тих цртежа водитељ исече на 5 делова и измеша тако да свако дете добије 5 различитих делова, и треба разменом да дође до оних делова који су му потребни да састави контуру коју је првобитно добило. Правило размене је да не смеју да траже оно што им треба (ни вербално, ни невербално). Могу само да дају другима оно што мисле да им треба (без речи). Дакле потребно је да воде рачуна шта другима треба, и да чекају док други не примете шта њима треба.

Сложенија варијанта: Водитељ ие сече дупликате контура, него оригиналне контуре, и деца треба да запамте какав су цртеж имала, и да га поново сложе кроз размену.

3.Преношење балона: две траке (машне, или већ шта има од тканине или од папира ширине 8 -10 цм); на њих се ставе два, три надувана балона, а деца се поделе у парове. Сваки пар има задатак да пренесе балоне с краја на крај просторије, а да не падну. Обоје држе у свакој руци по један крај обе траке. Размена у групи: Шта им је било тешко? Шта су радили да не падну балони?

4.Живо огледало: учествује цела група одједном. По два играча стану један наспрам другог. Један замисли да представља неку активност (чешљање) и почне лагано да изводи покрет, други почне да га имитира, као у огледају. Први играч проширује свој покрет, а други га стално прати, као у огледалу, тако да се на крају не зна ко прати, а ко води. Мењају улоге.

ЦИЉ свих ових активности је:

- да се подстакне сарадња;
- да се подстакне нсвербална комуникација, и
- да се подстакне машта.

17. Радионица: СНОВИ (1)

1. Деца у паровима својим телима исписују (обликују) слова која знају. Прво једна половина групе то ради, а остали погађају које је слово написано, па мењају улоге.

2. Шта сањате: "Кад спавамо некад сањамо нешто лепо, а некад нешто ружно или страшно." Размена у круг: "Шта сте ви сањали ових дана: лепо или ружно?"

3. "Нацртајте свој најстрашнији сан." Размена у круг: свако показује свој цртеж и објашњава шта има на њему.

(Напомена: водитељ покупи цртеже, и треба да их донесе на следећу радионицу.)

4. "Шта да урадимо са страшним сновима? Можемо да створимо помагача који ће то да среди. Сад се сигурно питате како? Ево, овако: затворите очи, опустите се, и замислите биће или ствар који ће вам помоћи да поништите, почистите, обришете из главе сан који вас плаши. Може то бити неко биће из бајке, или нека чаробна гумица или нешто што ће ваша машта да смисли." (Подстаћи их да траже што духовитија и креативнија: решења, њихова лична). "Сваки пут кад вам се јави та слика треба само ^а укључите помагача - сами смислите како. Дајте машти на вољу."

Размена у круг. Шта су смислили? Како се то укључује?

5. Игре пантомиме: Игра ј едења." Треба мимиком да покажеш шта једеш. Прво замисли шта ће то да буде, па покажи како се то једе." Остали погађају. Иде у круг, свако дете показује, кад неко погоди, иде се даље у круг.

ЦИЉ активности је

- да се изразе унутрашњи садржаји, и
- да се подстакне машта.

18. Радионица: СНОВИ (2)

1. Игрица: кретање животиња. Водитељ започиње игру, а онда могу деца преузимају и издају налоге. Деца треба на налог водитеља да покажу шакама како се креће животиња коју водитељ именује. На пример: водитељ каже "птица", а деца шакама показују покрете летења.

2. "Шта сте лепо сањали? Нацртајте свој најлепши сан." Размена у круг: Свако показује свој цртеж и објашњава шта се налази на њему.

3. Одигравање снова: "Хајде сад да од ових ваших снова направимо представу." Поделићемо се у 4 групе. Свака група ће да се договори како ће да одглуми оно што се у сновима десило. Поделити свакој групи и лепе и ружне снова, да од њих направе своју представу. Водитељ треба да помогне свакој групи да се не свађају око поделе улога.

Охрабрити их да могу да убаце и нешто ново што није нацртано. Договарају се и испробавају улоге у групама. Свака група изведе своју представу. Гледаоци коментаришу: Шта им се свидело? Шта им се није свидело? Какав је крај? Подстаћи их да траже оптимистичка решења.

4. Завршница: Групно седање у крило. Сви се поређају у круг, окрену се бочно, свако дете намести своје лево стопало тако да се додирује са стопалом детета испред њега и иза њега. Кад се наместе седају оном иза себе у крило. Ако је успела вежба могу да пробају да ходају тако седећи, полако.

ЦИЉ активности је:

- да се изразе унутрашњи садржаји, и
- да се подстакне машта.

19. Радионица: МОЈ БЕС (1)

1. Круг имена: "Узвикни своје име најгласније што можеш, одсечно, дрекни! Викни своје име плус А-ХА, гласно и одсечно (нпр. Мара А-ХА!)."

2. Доживљај беса: Игра асоцијација у круг. Допуните брзо: "Бесан сам као... (рис итд). Кад сам бесан дође ми да... (пукнем итд.)."

3. Унутрашњи доживљај беса: локализација. "Сви смо понекад љути и бесни. Затворите очи и покушајте да се сетите како је то кад сте љути или бесни: где у телу почиње да расте *бсс*, како се шири, докле стиже?" Размена у круг: "Где у телу осећате *б&с*, одакле почиње, како се шири, докле стиже?"

4. Стратегије смиривања: размена у круг. "Кад сте бесни, како сами себе смирујете? Шта радите, о чему мислите? Како најлакше успети да се смирите?"

5. Чвортел: Сви се ухвате за руке и крену да се провлаче испод туђих руку, да се заплићу док се не учворе; кад више нема куд да се провуку, почињу дасе расплићу.

Важно је да током целе игре не смеју да пусте руке које држе, да не прекину круг.

ЦИЉ активности:

- да им се да могућност да изразе бес, и

- да развију стратегије за превазилажење, а не потискивање беса.

20. Радионица: МОЈ БЕС (2)

1. Гласање беса: "Нађите глас или слог који најбоље изражава бес. Може то бити сиктање ссс..., или режање гррр... Хајде сад изразите бес гласом (у круг). Хајде сад сви да се огласимо заједно, свако на свој начин!"

2. Размена у круг: "Шта је то тто може да вас разбесни?"

3. "Нацртајте свој бес, нађите прави облик, боју за свој бес."

4. Размена у круг: Показивање и- објашњавање цртежа. Водитељ свакоме, пошто је претставио свој цртеж, каже: "Сад буди тај цртеж и проговори (дај глас своје бесу). Шта каже твој бес о себи?"

5. Очекивања од других: "Шта би било добро да други ураде, када си ти бесан? Како да се понашају према теби? Размена у круг: "А како се они иначе понашају?"
Размена у круг.

6. "Шта можемо да урадимо кад смо бесни, а да не повредимо ни себе ни друге?"
Могућности:

- а) бесно увртање пешкира или нечег таквог;
- б) ударање њиме по кревету или рукама по јастуку уз бесне узвике;
- ц) жврљање: дати по један папир да истуње бес на њему, жврљањем бесним покретима. Могу и да нацртају то што их нервира, па да га потом ижврљају. Могу и да згужвају тај папир и да га одбаце што даље од себе;
- д) лавља рика - "Спустимо се на колена, исправимо стопала тако да седимо на петама, а ослањамо се врховима ножних прстију о под, ставимо шаке на колена. Затим отворимо уста, опустимо мишиће лица, померимо благо вилицу лево десно, исплазимо језик толико можемо, и испустимо ваздух из плућа безгласно. Потом то поновимо испуштајући крик из дубине плућа, као лав."
- е) подсетити их на вежбу опуштања: - да седну, удишу и издишу полако и да замишљају да одлаз на своје место за опуштање;
- ф) да замишљају како им се са врха главе спушта талас опуштања и да их обавија до врха прстију на ногама.

ЦИЉ активности:

- да им се да могућност да изразе бес, и
- да развију стратегије за превазилажење, а не потискивање беса.

21. Радионица: КОНФЛИКТИ

1. Деца се крећу кроз простор уз сударања. На знак васпитача се "залеле" и заузму љутиту позу. Васпитач иде од детета до детета, "одлеђује" их једно по једно и поставља им питање "Ко си ти сад? Зашто се тако осећаш?"

2. Игра - мали чаробњаци. Рећи деци да замисле да имају чаробну моћ, да могу да чине све што им падне на памет: Како би решили проблем неслагања пса и мачке. Тражити да свако од њих нацрта своје решење: како да пас и мачка живе у миру? Шта би им урадили, како би их променили или шта би им дали па да живе у миру? (Подстаћи их да траже своја решења, да пусте машти на вољу. Поређење и груписање решења по сличности у групи. Варијанте решења које су давала деца тих узраста: везивање, затварање, преграде; прављење мешанца који има особине и пса и мачке; давање свакоме оно што воли; увођење трећег - посредника; гајење заједно од малена; чаробни штапић којим се омађијају, да се воле..) Размена у круг: какво су решење смислили? Указати да је у сваком сукобу потребно Да се обе стране мало промене, водећи рачуна о оном Зашто?" Разменау круг другом.

3. Моји сукоби: "С ким се ви највише свађате? Око чега?"

4. "Како би то могло да се реши, па да сви буду задовољни? Наши сукоби се обично завршавају овако: један добија - друти губи, или обоје губе, или обоје помало губе и помало добијају. Пробаћемо сад да пронађемо неко маштовито решење које ће све задовољити." (Одаберу једак типичан сукоб и водитељ позове два добровољца, који ће да глуме стране у сукобу, да га одиграју онако како се десио. Потом сви покушавају да предлаже конструктивно решење за дату ситуацију. Како би се могао решити сукоб на нови начин, да обе стране буду задовољне? (Пар добровољаца треба да одиграва свако понуђено решење за тај сукоб.)

Дискусија о томе: како су дошли до тог решења? Да ли су обе стране заиста задовољне решењем? Ако не иде, водитељ их подстиче да замисле како би се тај сукоб разрешио у жанру комедије (да замисле да је то сцена из филма-комедије), или како би се то у тој бајци решило.

5. Завршница: чвортел. По 10 учесника устану у круг, затворе очи, испруже руке и покушавају да ухвате нечије две руке. Кад свако од њих у својој руци има нечију руку, отварају очи и покушавају да се расплету. (Отпетљани облик је коло). Правило игре је да се све ради без договарања речима, само невербално.

ЦИЉ активности:

- да се подстакне конструктивно решавање сукоба

22. Радионица: СТРАХОВИ (1)

1. Слутња у шетњи: деца се распрше по просторији, на 40-60 цм удаљени једни од других. На знак водитеља, затворе очи и крећу у шетњу по просторији, куда хоће. Притом треба да ћуте и држе руке спуштене низ тело. На знак "СТОП!" стају и без питања, и даље затворених очију покушавају да погоде колико има људи око њих, и где су, на коликој удаљености. Водитељ их подсећа: "Процените има ли кога иза вас, поред вас са десне стране, поред вас са леве стране, испред вас. Али немојте отварати очи!" После двадесетак секунди, каже им се да отворе очи и провере колико им је процена тачна. Онда се цела игра понавља: затварају очи, крећу у шетњу све док водитељ не каже "СТОП!" Након тога процењују затворених очију, отварају очи, проверавају.

Поновити још једном.

(Напомена водитељима: обратите пажњу на сигурност у кретању? Да ли се учесници збијају у гомилу или се слободно крећу? Да ли се држе једни за друге, да ли се пипкају, пружају ли руке испред себе? Да ли се кикоћу или шапућу? Да ли неко од њих повремено гледа? Кратко, региструјте све знаке анксиозности.

2. Размена у круг: Како су се осећали током шетње; јесу ли помало стрепели, од чега? Колико су били успешни у процени?

3. Доживљај страха: игра асоцијација у круг. "Допуните брзо: Уплашен сам као (зец итд.)...

Ја сам... (се укочила) од страха... Кад се уплашим дође ми да (цичим итд.)."

4. Унутрашњи доживљај страха: локализација. Добију тему људског тела, самоконтролу. "Нацртајте где осетите страх у телу, кад сте уплашени. Где почиње? Куда се шири? Какве би био боје да се у боји? Које јачине? Које величине? Пробајте да то покажете користећи бојице."

Размена у круг: како и где осећају страх? (Показују цртеже и коментаришу.)

КОМЕНТАР: "Кад говоримо о страху најчешће мислимо на ону врсту страха који нам смета. Има страха који нам помаже, који је користан, који нас упозорава да избегнемо опасност (звук аутомобилске сирене - нагли покрет нпр.).

5. Стратегије расплашивања. Размена у круг: "Како се ви борите против страха који вам смета? Шта радите да га се ослободите?"

Размена у круг.

ЦИЉ активности је

- да им се да могућност да изразе и поделе страховања;
- да развију стратегије за превализажење, а не потискивање страха;
- да се подстакне имагинација, и
- да се подстакне размена и сарадња.

23. Радионица: СТРАХОВИ (2)

1. Круг имена: "Прошапћи плашљиво своје име."

2. "Затворите очи и покушајте да се сетите ситуација, бића, свари, догађаја или људи који у вама изазивају страх." (Треба да траје око 1 минут.)

3. "Нацртајте оно чега се највише плашите." Размена у круг: "Шта вас плаши, у вези с чим осетите страх?"

4. "Шта можемо да урадимо да победимо страх који нам смета? Можемо употребити нашу машту против страха. Затворите очи: сад покушајте да створите свог помагача који ће да сређује све оно што вас непотребно плаши. То може да буде неко биће из бајке или неко стваран или неко измишљено биће, или ствар. Важно је да смислите како ћете да га дозовете кад вам треба." Размена у круг. Ко или шта им је помагач? Како ради?

5. Штит од страха: "Сада ћемо заједно, у групама од по 4 правити наш штит од страха. Ту треба да унесемо све оно што нам помаже да се ослободимо страха. Можете да пробате да нацртате оно чега се плашите, па да томе додате нешто што ће претворити ту слику у смешну, забавну. Или да нацртате свог помагача. Ви одлучите од чега ћете да направите тај штит."

Дати по један пак папир на 4 учесника, да раде на начин на који хоће: или да свако црта у свом ћошку, или да се претходно договоре шта ће уцртати, па да заједнички реализују (могу појединачно на А4, па да каче на пак папир).

Размена: представник сваке групе представља штит.

6. Завршница: ЗУМ-БА у круг. Водитељ иочне са "ЗУМ", онај до њега брзо прихвати и тако редом, али свако једном има право да каже "БА". На "БА" се "ЗУМ" враћа уназад, све док опет неко не каже "БА".

ЦИЉ активности је: " - да се деци пружи могућност да изразе и поделе страховања;
- да развију стратегије за превазилажење, а не потискивање страха - активан приступ проблемима;

- да се подстакне имагинација, и

- да се подстакне размена и сарадња.

24. Радионица: ТУГА

1. "Нацртајте тужно лице."

2. "Шта вас чини тужним?" Размена у круг.

3. "Где у телу осећате тугу? Које би боје била туга да је у боји?" Добијају контуру тела и обележавају где осећају и како, доживљај туге. Размена у круг: Где осећају тугу? Како она изгледа?

4. "Шта обично радите, кад сте тужни? Да ли волите да сте сами или тражите неког да буде с вама? Кога?"

5. Размена у круг: "Да ли лако плачете? Када сте последњи пут плакали?"

КОМЕНТАР: "Плакање је добро. Плач смирује, опушта."

6. "Али важно је и да умете да се смешите себи. Хајде да то пробамо: затворите очи и насмешите се! Задржите тај израз док не кажем "Добро је." (Пустити 1 минут.) Размена у круг: "Како се осећате сад?"

7. Размена у круг: "Шта радите да не будете тужни?"

8. "Шта могу други да ураде да вас развеселе? Другови? Родитељи?" Размена о томе.

9. Вајање. "Сад ћемо да пробамо нешто друго: како можемо једни другима да помогнемо да се боље осећамо?" (Поделе се у две групе: половина њих устану и наместе се у "статуе туге", заузму свој типичан положај као кад су тужни. Она друга половина групе има задатак да моделира, обликује "тужне статуе" тако да од њих направи "радосне фигуре". Сваки вајар може да изведе неку измену на свакој фигури, тако да је направи веселијом. Може да помери ногу, руку, лице, врат, главу итд.). Кад направи измену на једној фигури, прелази на следећу итд. Кад сви вајари заврше вајање оцењују шта су направили, да ли су задовољни

колективним делом. (Све то време статуе мирују у положају у који су постављене. Чекају да се израђују сви вајари, а то траје око 7 минута.)

Обрћу улоге: они који су били статуе, постају вајари. И све исто од почетка до краја. Све то траје око 7 минута. Размена у круг: како су се осећали као вајари, а како као вајарска дела? Да ли су и кад осетили промену у расположењу током вајања?

10. Завршница: извајамо радост. Заједно сви праве збирну фигуру радости.

Водитељ фотографише, уколико има фото апарат.

- ЦИЉ активности: да се деци пружи могућност да изразе и поделе тугу;
- да развију стратегије за превазилажење туге, и
- да се подстакне дружење.

25. Радионица: МОЈЕ ЖЕЉЕ

1. "Покажи телом како се осећаш." Један покаже, а онда сви понављају у исто време покрет, став тела, израз лица - што значи да треба верно да "сниме" извођача.

2. " Шта обично радиш да би добио оно што желиш? Како убедиш родитеље да ураде оно што желиш?" Размена у круг.

3. " А шта радиш кад не добијеш оно што желиш? Како се тад осећаш?" Размена у круг.

4. " Шта мислиш зашто ти нису испунили жељу?" Водитељ покаже деци да схвате да то није знак да их други не воле, него да имају разлог за то, и траже од њих да поделе разлог.

5. "Затворите **очи**. Замислите да сте срели добру вилу. Шта би сте пожелели? Отворите очи и на папиру нацртајте оно што сте пожелели." Размена у круг: Како су се осећали током ове вежбе? Коју су жељу одабрали? Потом се праве плакати жеља: све жеље се окаче на зид (могу да се групишу сличне или комплементарне).

6. Завршница: "Кад сам срећан дође ми да..." (Прво кажу, па у другом кругу покажу телом како су срећни.)

ЦИЉ активности:

- да схвате да одбијање одраслих да им испуне жеље, није знак одсуства љубави;

- да се ставе у лозицију другог;

да науче како да траже оно што желе, и да се подстакне машта и позитивна осећања

26. Радионица: ЈА КАД ПОРАСТЕМ

1. "Које све звуке може да направи твоје тело?" Ко смисли како тело може да направи звук подигне руку и покаже, па сви понављају за њим (пуцкање прстима, трупкање, плескање итд.).

2. "Нацртајте себе како би волели да изгледате кад порастете. Шта бисте волели да се код вас промени кад порастете? Размена у круг: "Покажите и опишите шта сте нацртали."

3. "Шта бисте волели да радите кад порастете?"

4. Водитељ их подсећа да имају право на развој. "Како одрасли могу да ти помогну да се развијаш у то што желиш? Родитељи? У читељица?"

5. "Сетите се шта сте радили кад сте били мали, а сад више не радите, пошто сте порасли и развили се?" Деца размењују у круг: "Пре сам то радио, али сад не...."

6. Ланац покрета: водитељ почиње и преноси оном до себе, други оном до себе итд. "Правило је да увек гледаш и пратиш поруку само од оног до себе, без обзира шта други радили."

1. круг: плескање рукама,

2. круг: плескање и скакање на једној нози,

3. круг: скакање на другој нози,

4. круг: чучањ,

5. круг: устајање са рукама увис.

ЦИЉ активности:

-да постану свесни себе, особености, разлика, али и сличности;

-да науче да имају право на развој, и

-да науче како да траже оно што им треба.

27. Радионица: ЈА И КАКО МЕ ВИДЕ ДРУГИ

1. Игрица: мали поштар. Деца одигну шаке у висину рамена, оба кажипрста испруже "као антене", а остали прсти су им скупљени. Свако прима поруку од оног лево од себе левим кажипрстом, понавља оно што је примио до свог десног кажипрста, а потом десним кажипрстом преноси поруку коју сам смисли до левог кажипрста детета које стоји десно од њега. Порука је начин кретања прста и звук који то прати. (На пример: дете направи покрет обрушавања кажипрстом и пропрати то гласом "Фијууу". Дете до њега пренесе тај покрет левим кажипрстом до свог десног кажипрста уз "Фијуу", а онда десном суседу шаље своју, нову поруку; прави покрете десним кажипрстом као да куцка и каже "Куц, куц, куц")
2. "Коју своју особину, шта код себе волите? А шта не волите?" Размена у круг.
3. "Шта мислиш шта се твојој мами највише допада код тебе? А тати?"
4. "А шта им се не допада?"
5. "Шта твоји другови воле код тебе? А шта не воле?"
6. Вежбе поверења: окрену се леђима, укрсте руке у лактовима; и тако чучну и устану неколико пута.

ЦИЉ активности:

- да постану свесни себе, особености, разлика, али и сличности, и
- да се подстакне децентрација.

28. Радионица: ПРИЈАТЕЉСТВО

1.Игрица за загревање: пренеси и промени израз лица. Водитељ покаже детету до себе необичан израз лица, дете га понови и онда дода нешто своје, дете до њега то понови и дода нешто своје, и тако редом.

2. Размена у круг: "Другарство је кад..."

3. Размена у круг: "Није другарство кад..."

4. Силуете: Деца се поделе у парове и цртају контуру тела једно другом на пак папиру (деца треба да легну на пак папир, да би омогућила цртање контуре). Свако од њих испише своје име на силуетама (контурама тела). Потом свако дете напише или нацрта неку лепу, личну поруку на силуетама све деце из групе.

5. Упутство за игру тајног пријатеља. Водитељ каже деци да ће свако од њих извући по једно име детета коме ће бити тајни пријатељ. До следеће радионице треба сваки дан да обрадују свог тајног пријатеља, а да он не сазна ко то ради. Могу да му шаљу поклончиће (цртеже, лепе поруке, бомбоне или већ шта смисле) по неком другом, или да то остављају у клупи, са назнаком: " Од твог тајног пријатеља".

6. Извлачење тајног пријатеља: Водитељ испише имена све деце у групи на папирићима, пресавије папириће са именима и убаца их у кутију. Једно по једно дете извлачи по једно име које означава ко ће му бити тајни пријатељ у току наредних седам дана (до следеће радионице). Кад извуку име, одлазе на своје место и крију папирић, да нико не зна ко им је тајни пријатељ. Уколико извуку своје име врате га у кутију, и извуку други папирић.

Циљ активности:

- да развију појам пријатељства, и
- да успоставе нова пријатељства.

29. Радионица: ТАЈНИ ПРИЈАТЕЉ

1. Игрица за загревање: пренеси и промени звук. Водитељ произведе неки необичан звук и пренесе га детету до себе, дете га понови и онда дода нешто своје, дете до њега то понови и дода нешто своје и тако редом.

2. Откривање тајног пријатеља. Сви седе у кругу. Једно по једно дете стаје у средину круга, затвори очи и онда му прилази његов тајни пријатељ. Дете покушава да погоди ко је то пипајући лице пријатеља затворених ичију.

3. Размена о томе како им је било да смишљају како ће да обрадују тајног пријатеља? Шта су све радили? Како им је било да примају поруке од тајног пријатеља?

4. Обрадуј чланове твоје породице: деца смишљају како ће тајно да обрадују своје родитеље, браћу/сестре, родбину. Бирају кога ће да обрадују и како. Размењују то са групом.

5. Игрица: слон и палма. Сви стоје у кругу. Једно дете стоји у средини, покаже на неког и каже "слон" или "палма", Ако каже "слон" дете на кога је показано се сагиње, спаја руке и имитира сурлу. Деца са његове десне и леве стране подижу леву, односно десну руку и представљају слонове уши. Ако каже "палма" дете на које је показано подигне руке, а деца са леве и десне стране спуштају руке, имитирајући гране палме.

Циљ активности:

- подстицање мотивације за давање/примање гестова пажње.

30. Радионица: ЉУБАВ

1. Круг имена: "Кажи нежно, мазно, своје име."
2. Асоцијације: "Љубав је кад... Љубав није кад... "
3. Изражавање љубави: размена у круг: "Како би показао љубав:
  - само очима,
  - само устима,
  - целим лицем,
  - рукама,
  - целим телом?"

4. "Где у телу осећате љубав? Које би боје биља љубав да је у боји?" Добијају контуру тела и обележавају где осећају и како доживљај љубави. Размена у круг: Где осећају љубав? Како она изгледа?

5. Како би волели да им други покажу љубав? Мама, тата, дечко, девојчица...

6. Завршни круг: "Кажи нешто лепо оном до себе."

ЦИЉ активности:

- да деференцирају доживљај и експресију љубави.

31. Радионица: ПРАВА ДЕЦЕ

1. Круг имена: први каже тихо своје име, други мало гласније, трећи још гласније и тако све јаче до краја круга.

2. Круг имена: Први викне своје име, други мало тише, трећи још тише и тако све тише до краја круга.

3. "Имају ли деца нека права? Која су то права?" Размена у круг. Потом групно одлучују: која су најважнија права деце? Помоћ водитеља: "Дете има право да се игра, да једе шта воли, да буде са онима које воли, да има своје мишљење, да пита шта га интересује, да се дружи, да учи, да добије помоћ кад му је потребна."

4. "Која су твоја права која се не поштују? Ко их не поштује?" Размена у круг.

5. "Како деца да убеду одрасле да поштују њихова права?" Размена у круг.

6. Знак опомене. "Можете овако да направите неки знак (као у фудбалу или кошарци кад судија показује картон), који ћете показати ономе ко не поштује ваша права. Смыслите сами како ће тај знак да изгледа, шта ће све да на њему да буде нацртано. Треба да се види да је то ваш знак." Цртају. Размена у круг: "Покажите и опишите шта сте нацртали."

7. Завршница: пољубац. Сви стоје у кругу. По унутрашњем ободу круга иде један од играча, док водитељ не каже "Стоп!" Онај поред кога је стао, иде са њим у центар круга. Док они стоје у центру круга остали броје: један, два три. На три оба играча окрећу главу где хоће, лево или десно. Ако су окренули главу на исту страну, треба да се пољубе. Ако не, онда подигну руке и плесну (лева рука једног - десна другог и десна рука једног и лева другог). Онда онај који је био изабран остаје у кругу, шета док васпитач не каже "Стоп!" итд.

Циљ активности је;

- да деца остану свесна да имају права, и
- да открију начине за остварење својих права.

32. Радионица: ШКОЛА КАКВУ ЖЕЛИМ

1. Игрица: Додирни боју. Кад водитељ каже назив неке боје, свако дете треба да додирне нешто у тој боји код друга.

2. Вежба опуштања и всфене фантазије:

Пре почетка вежбе укратко објаснити: да држе затворене очи и да ће радити вежбу опуштања и замишљања.

Сви нађу удобан положај, и затворе-очи. Водитељ говори: (Упутство треба говорити полако, са много пауза, да би им се дала прилика да искусе оно што им се говори.)

3. "Дишите равномерно, опустите руке и ноге, осетите како вам је глава опуштена, и врат, полако, испробајте мало како вам је најудобније. Затворите очи. Ја ћу вас сад водити на замишљено путовање.

Сада неколико пута удахните врло дубоко. Добро. Очи су вам затворене и док вам ја говорим ви ћете замишљати да идете на једно лепо, ваше место." ПАУЗА, па ВОЂЕНА ФАНТАЗИЈА.

4. "Замислите да можете да направите школу какву желите. Замислите како би она изгледала. Како би изгледала зграда школе?" Пауза. "Ваша учионица, шта би све било од ствари у учионици? Замислите ко вас учи. Како изгледа час? Колико траје час? Шта све радите и учите у тој школи из снова? Како изгледа одмор? Замислите школско дворигате. Чегату има? Шта све можете да радите у школи из ваших снова?"

5."Сада **нацртајте** своју школу из снова. Прикажите линијама, облицима и бојама где сте били, како сте се осећали, шта сте видели и доживели. Пренесите свој доживљај на папир. Није важно како цртате, важно је да то вама нешто **значи.**" (По завршеном цртању).

6. Размена у круг: шта је њихова школа из снова?

7. "Шта би могло у овој нашој школи да се промени да би нам свима било лепше и пријатније? Размена у круг.

ЦИЉ активности:

- да се подстакне машта, и
- да се подстакне проактиван став.

33. Радионица: ДА КАЖЕМ СЛОБОДНО

1. Игрица за загревање: пренеси и промени покрет. Водитељ произведе неки необичан покрет и пренесе га детету до себе, дете га понови и дода нешто своје, и тако редом.

2. Водитељ информише децу да имају право да слободно изразе своје мишљење, и да их одрасли саслушају када донесе одлуке које се њих тичу (Конвенција о дечјим правима, став 12).

3. Размена у круг: "Када сте се плашили код куће да кажете шта мислите и зашто?"

4. Интервју. Деца се поделе у 4 групе (од по 5 чланова). Један од њих је новинар који прави интервју на тему кад деца у школи не могу слободно да кажу шта мисле и зашто?

5. Извештај новинара: "Кад и зашто се деца боје у школи да кажу шта мисле?"

б- Размена у круг: шта може да помогне деци да слободно кажу шта мисле?

7. Завршна игрица: помози буба мари. Водитељ држи замишљену буба мару између дланова и преноси је детету до себе, оно брзо прима буба мару међу своје дланове и преноси даље у круг. Свако преноси на свој начин.

Циљ активности:

- да деца постану свесна свог права на слободно изражавање свог мишљења, и
- да превазиђу страх у изражавању свог мишљења.

34. радионица ИГРА ПАНТОМИМЕ

1.Игра пантомиме: чаробна кутија. Водитељ смести замишљену чаробну кутију у центар круга. Свако дете треба да ОЈ: кутије и извади нешто из ње, покушавајући да пантомимом покаже ш извукло или радњу везану за ту ствар. Остали чланови групе погађају је то.

2.Омиљена играчка: "Шта је ваша омиљена играчка, ствар од које се не одвајате? Зашто?" Размена у круг.

3.Водитељ информише децу да имају право на игру у слободно време (Конвенција о дечјим правима, члан 31); и зато што је значајно, то право је заштићено Конвенцијом.

4. "Чега волите да се играте?" Размена у круг.

5. "Јесте ли сами смислили неку игру? Шта је то?" Размена у круг.

6. Наведите дете у кругу да се насмеје. Сви стоје у кругу Једно по једно дете улази у центар круга и настоји да остане озбиљно а остали настоје да га засмеју.

Циљ активности:

- да деца постану свесна да имају право на игру.

35. Радионица: ЕВАЛУАЦИЈА - ПРОМЕНЕ У МЕНИ

Водитељ укратко исприча да је ова активност посвећена оцењивању целокупног програма који су до тада прошли. Деца одговарају на следећа три питања, гледајући пано са знаковима свих радионица које су прошли, а водитељ бележи:

1. Шта вам је у овим радионицама пријало? Које бисте ствари издвојили као најпријатније? Зашто?

2. Да ли је било нечега на овим радионицама у чему нисте уживали, што вам није пријало? Шта? Зашто?

3. Одаберите омиљену радионицу.

Ја пре - ја после

Промене у мени. Свако дете црта себе пре и после програма од 36 радионица. Да ли се у њима нешто променило? Како се то може представити цртежом - бојама, облицима, линијама, симболима? Како је то било пре, а како то изгледа сада? Када нацртају, деца дају назива цртежика. (Подстаћи децу да користе машту. Важно је да искрено изразе оно што је за њих битно, без обзира да ли се променило или не.)

36. Радионица: ПРЕЗЕНТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА РАДА РОДИТЕЉИМА

1. Водитељ заједно са децом прави изложбу дечјих продуката.
2. На састанку са родитељима износи своја запажања о ефектима ГВ и резултате евалуације
3. Деца уче родитеље неку од игрица из ГВ, која им је омиљена
4. Размена позитивних порука. Родитељи пишу: "Шта волим код свог детета?" Деца пишу: "Шта волим код маме/тате?" Дају једни другима поруке које су написали.